

Magyarságában Harsányi nem a harcos szellemet képviseli; költeményeiből inkább a hazája sorsa felett érzett szomorúság hangzik ki. De vannak versei, amelyekben szinte Ady magaslatait közelíti meg, például a „Tragikus magyar“, „Magyarok a Tiszánál“, „A magyar úr“ című verseiben. Főleg a magyarság Nyugat és Kelet közötti felőrlődésének tragédiáját énekli meg.

Harsányi Lajosnál, mint pap-költőnél, fokozottan jut érvényre a vallásos téma. De ez sem annyira a harcos, küzdelmes vallásosság, hanem az Istenben megbékélt, örömteli lélek megnyilatkozása. A katolikus világfelfogás és életszemlélet azonban minden versében megtalálható. Harsányi szereti a papi életet is versbe önteni; a misét, a gyónást, a bűnbánatot. Az átélt katolicizmusnak gyönyörű példáit látjuk a „Magyar zsoldárok“ című ciklusában, a „Bukottak áriái“-ban és hatalmas vallás-bölcséleti költeményében, a „Hagia Sophia“-ban. Vallásosságából fakad szimbolizmusa is. Harsányinál különben a vallásosság és a magyarság összeforr egymással és így nem is lehet mindig éles határt vonni közöttük.

A Természet szintén fontos szerepet játszik Harsányi költészetében. Amint Petőfi az Alföld költője, úgy Harsányi a Dunántúl és főleg a Fertő szerelmese. Hogy a Dunántúl az ő szívéhez is oda van növe, akár Babitséhoz, azt „A Dunántúl dicsérete“ c. verse bizonyítja. Természet szerete különben a „Nádas: én szerelmem“ c. ciklusban jut leginkább kifejezésre, de többi verseit is át-
 itatja.

Itt említhetjük még azokat a Harsányi-verseket, amelyekben a költő a magyar földet, a magyar

falut és népet mutatja be. Ezekben a versekben bennerezeg hűséges ragaszkodása az anyaföldhöz. E témakörből valók legszebb versei, pl.: „Falusi templomok il-lata“, „A magyar paraszt“, „A bé-res“, „Falusi kép“, „A paraszt ősz-szel“. A parasztot nem festi mindig reálistan, szereti idealizálni. Ilyentárgyú verseit legnagyobb részben a „Ruralia hungarica“ című ciklusában találjuk meg; ide tartoznak még Harsányi horatiusi hangulatú, falusi életet bemutató költeményei is („Falusi kép“, „Téli kép“).

Harsányi Lajos költészetébe érde-
 mes mélyebben elmerülni, mert ő, mint „a szent dalolás örökös szeretője“ Istennel átítatott lel-
 kén keresztül vetíti elénk a vilá-
 got; és így költészete igaz, mély művészetet jelent.

KOLTAY MIKLÓS

**Gregorics Daniló dr.: Jugosz-
 lávia öngyilkossága.** Belgrád „Ju-
 goisztok“ könyvterjesztő vállal-
 lat, 1942. 249 l., második kiadás.

Emberi tragédiákat betemethet az idő és feledés, de nemzeti tra-
 gédiák örökké élnek. Az elmúlás-
 tól megmenti őket a történelem.
 A nemzeti bukás, összeomlás vagy
 föltámadás drámai napjai évtize-
 deken, sőt néha évszázadokon ke-
 resztül is foglalkoztatják az írók
 és történetírók fantáziáját. A
 nagy „téma“ mindig újra és újra
 tollra kívánkozik, mert az egyre
 távolodó évek során újabb szem-
 pontok, adalékok kerülnek föl-
 színre s más megvilágításban mu-
 tatják meg a sorsforduló drámai
 részleteit. Előbb csak a kortársak
 napi élményeinek visszatükröző-
 désében él, apró följegyzésekben,
 szemtanúi vallomásokban és ri-

kító színekkel megrajzolt riportokban, — később a történelem örökíti meg az utókornak és az irodalom alkot vagy állít hősi époszt a nemzet előtt a régi időről.

Ilyen és hasonló gondolatok lepik meg az olvasót, amikor a szomszédos balkáni állam hirtelen széthullásáról írt könyvet lapozgatja. A zárójelenet túlrövid s minden drámai feszültség odaszűföldik. Így is volt. Jugoszlávia huszonhároméves „tündöklése“ után kilencnapos haláltánc következett. Mintha csak villanyfény-nél játszódnak volna le az egész nemzeti tragédia. A kezdet kezdetén röpké pillanatra láthattuk meg az arccokat, mögöttük az eseményeket mozgató erőket, s utána teljes sötétség borította el — a romokat. A tragédiának éppen a zárójelenete hiányzott, s abból is az a heroizmus, amely a szerb nép legnagyobb erénye volt.

Közvetlen a világháború befejezése után *Bánics Milán* belgrádi horvát író „*Agonije Jugoslavije*“ című munkájában írta meg az ország utolsó napjainak történetét, s ugyancsak a szerb végzetet dolgozta fel művében *Gregorics Danilo*, a belgrádi volt „*Vreme*“ most „*Novo Vreme*“ című napilap főszerkesztője. *Bánics Milán* könyvéről már e helyen beszámoltunk, most *Gregorics* könyve hever előttünk. Sokkal terjedelmesebb és színesebb, de éppen ezért hígabb és riportszerűbb munka, mint *Bánicsé*. A kötet kronológikus sorrendben felsorolja mindazokat az előzményeket, amelyek az ország összeomlását előidézték, s amelyeket az újságolvasó a napilapok hasábjain már annyiszor olvasott. Foglalkozik a szerb-horvát ellentéttel, a két délszláv nép között létrejött megegyezéssel, a szerb

kormányok sorozatos kísérletezéseivel és a háborút megelőző államcsinnyel. Könyvét a kimagasló politikai események fényképfővételeivel színesíti és sokhelyütt érdekes részletezésekkel duzzasztja benne az anyagot.

A két részből álló mű első része a délszláv állam születésével foglalkozik, röviden összefoglalva az 1918-tól 1938-ig terjedő idő történelmét. A második rész az állam széthullásáról szól: négy esztendő — 1938-tól 1941 április 6-ig — eseményekben gazdag történetéről. Az első résznek kétségtelenül nagy fogyatéka, hogy két évtized történelmét dióhéjban adja és nem tér ki azoknak a politikai, gazdasági és társadalmi visszasságoknak a részletezésére, amelyek már a születésnél, illetve az indulásnál magukban hordozták a végzet csiráit. A mű nem nagyigényű, ezt igazolja a második rész, de a történelmi napok valamennyi főlészínre vetődött és verődött arcát megörökíti, s éppen ezért nagy zsurnalisztikai előnye az, hogy a kuliszatitkokat fölfedi. Egy látószögből nézve két arc mutatkozik itt: egyik az összeomlást előidézők arca, a másik az ország pusztulását végigszenvedőké. *Gregorics Danilo*, mint az ország második legelterjedtebb napilapjának főszerkesztője esztendőnkön keresztül benne élt a jugoszláv politikai életben, közvetlen közléről szemlélhette a diplomáciai sakkhúzássok irányítóit és azok nyomán a történelmi események kifejlődését. Írása nemcsak a kortárs vallomása, hanem a szerb néző nagy időket rögzítő vallomása is. Könyvében a bécsi paktum aláírásától, 1941 március 25-től kezdődően szinte filmszerű gyorsasággal peregnek az események.

Az államcsiny előkészítésének

éjszakáján Szimovics Dusán tábornok az ország valamennyi számottevő államférfiát a belgrádi vezérkari főnökség palotájába rendelte, s amíg a katonaság megszállta a főváros főbb pontjait, a palotában a nagytanács döntött az ország sorsa felől. A kormányt föloszlatták, a fiatal királyt nagykorúsították és új kormányt alakítottak a szerb „republikánusok” és szerb „jakobinusok” bekapcsolódásával. A horvát kabinet tagjai, Sutej, Szmoljan és Torbár miniszterek a legnagyobb megrökönyödéssel vették tudomásul Szimovics közlését az új kormányalakításról, s kijelentették, hogy mindaddig nem lépnek be az új kormányba, amíg azt meg nem tárgyalják Pál régensherceggel és dr. Macsek Vlatkóval. Ugyanezen az éjszakán Pál herceg Macsekkal találkozott Zágrábban, Subasics horvát bán magánlakásán. Macsek mereven állást foglalt Szimovics ellen és azt ajánlotta a régensnek, hogy vegye elejét az államcsinynek. Márcis zágrábi horvát tábornok vezényletével küldjön csapatokat Belgrád ellen a pártütő tisztek lefegyverzésére. A herceg pedig maradjon a horvát báni székvárosban mindaddig, amíg a belgrádi vihar elül. Pál herceg széleslátókörű diplomata volt és a tanácskozás nagy lázában is tisztán látta, hogy ez a lépés a legszörnyűbb polgárháborúhoz vezethet és az ország biztos pusztulását jelentheti. S tudta azt is, hogy dr. Macsek nagyvonalú politikus és szívvel-lélekkel mellette áll. Száműzetése előtt még megkísérelte a katasztrófa elhárítását. Történelmi jelentőségű szavait idézzük:

„Nem, azt nem. Én már tudom, mit kell cselekednem. Sajnos, nem mehet az úgy, ahogy Ön gondolja. A kocsi megindult a lejtőn és én már nem tudom többé megállítani. Ha Ön a saját embe-reivel belép a kormányba, ahogy azt Szimovics is akarja, akkor majd lesz annyi szava ott és lehetősége is, hogy megakadályozza a legrosszabbat. Tökéletesen megbízom Önben és Kulovec úrban. Ő és az ő szlovénei mindenesetre a paktum politikája mellett vannak, annál is inkább, mert ők a legkiszolgáltatottabbak. Őreá mindenkor bátran támaszkodhat. Én visszatérek Belgrádba, Ön maradjon itt és kísérelje meg, hogy innen minél nagyobb hatást gyakoroljon a dolgok fejlődésére.“...

Pál régensherceg lemondását, száműzetését, a Szimovics kormány megalakulása és tizenegynapos uralma követte. Április 6.-án megjelentek a stukák Belgrád fölött és kilenc nap elteltével szét-hullott Nagy-Jugoszlávia.

Történelmi háttérrel Gregorics Daniló könyvében ne keressünk. Nem is ezzel a céllal íródott. A riportszerű fejezetekből összeállított mű a napipolitika felszínén úszkál, néhol a tárgyilagosságra való törekvés érzik ki belőle, másutt pedig az egyetlen látószögbe való beállítottság. Az előbbi részek valósággal magukkal ragadják az olvasót, az utóbbiakból viszont hiányzik a meggyőző erő. A jugoszláv sorsforduló drámája így mégis teljes: Gregorics megírta hozzá a zárójelenetet, s mellékelte a szerb „jakobinusok” kitűnő kézzel meg-rajzolt képét.

LÉVAY ENDRE